

**Wij helpen de KMO's
om hun energieverbruik
te verminderen**

p. 2 et 3

**De Cluster Ecobuild toont zich
op Batibouw
Nieuw Brussels label
REACH**

p. 3

**Op de gezondheid van de
binnenomgeving!
Werven met asbest**

p. 4

Boerderij Nos Pilifs

p. 5

**50 jaar na Expo '58: de EPB
De EPB-adviseur**

p. 6

Vormingen Duurzame Kantines

p. 7

**Arsenicum en PFOS
Nieuwe wetgeving**

p. 8

Leefmilieu Brussel op Batibouw

- > **SECTOREN VAN DE BOUW EN HET BEHEER
VAN GEBOUWEN,**
- >> **ENERGIE, ECOCONSTRUCTIE**

Van 26 februari tot 8 maart zal Leefmilieu Brussel aanwezig zijn op Batibouw. Op het programma: onze tools op het vlak van energie en ecoconstructie, en, natuurlijk, de Energiepremies 2009.

Adviseurs zullen er informatie vertrekken en antwoorden op al uw vragen. Thema van dit jaar: "Hoe de energieprestatie van uw woning verbeteren in tien stappen?" voor een publiek van oordeelkundige eigenaars en huurders. Wij bieden hen namelijk een vademecum aan. De tips die worden gegeven, zijn uiteraard ook van toepassing voor een groot aantal gebouwen waarin tertiaire activiteiten worden uitgeoefend.

De nieuwe Energiepremies voor het jaar 2009 worden eveneens voorgesteld op deze beurs.

26 en 27 februari zullen uitsluitend voorbehouden zijn aan de professionals van de bouwsector. Op vrijdag 27 februari 2009 krijgt u, tijdens een seminarie-ontmoeting in de voormiddag, de gelegenheid om kennis te maken met een aantal tools en diensten inzake duurzaam bouwen die u van dienst kunnen zijn om de concepten van duurzaam bouwen in te passen in de verschillende fases van een bouwproject.

Inschrijven: www.confederatiebouw.be/agenda

p. 3 : De Cluster Ecobuild

De KMo's worden groen

- > **BEDRIJFSLEIDERS**
- >> **ENERGIE**

Brussel telt heel wat kleine en middelgrote ondernemingen. De laatste jaren merkt Leefmilieu Brussel bij deze ondernemingen steeds meer inspanningen voor het leefmilieu. De diensten en hulpmiddelen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben hun nut goed bewezen. De Brusselse bedrijven investeren om minder energie te verbruiken, om hun afval te verminderen, om minder geluidshinder te veroorzaken... En met reden : het financieel voordeel dat bedrijven eruit kunnen halen, is niet mis, zeker als we rekening houden met de Energiepremies.

p. 2 : Energiefacilitator: "Wij helpen de KMO's om hun energieverbruik te verminderen"

Energiefacilitator: “Wij helpen de KMO's om hun energieverbruik te verminderen”

> **BEDRIJFSLEIDERS**

>> **ENERGIE**

Binnenkort is het Batibouw 2009: energieprestaties en groene constructies zullen er op de agenda staan. Xavier Meersseman, van de dienst Energiefacilitator van Tertiaire Gebouwen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, vertelt ons over het enorme potentieel van de vermindering van het energieverbruik van de KMO's in ons Gewest. Kleine kantoren, wasserijen, garages, enz., die u verwarmt, verlicht, koelt, ventileert... dat geldt ook voor u! De voorbije jaren hebben de premies en een concrete begeleiding de te ondernemen stappen veel eenvoudiger en vooral rendabeler gemaakt.

Xavier Meersseman van de
Energiefacilitator voor de Tertiaire
Sector Dienst

“5 jaar geleden” voegt Xavier Meersseman daaraan toe “vóór de oprichting van de eerste Facilitator-dienst, was alles veel ingewikkelder dan vandaag. Een KMO die haar energieverbruik wou verminderen, moest opkijken tegen een lange

lijdensweg, meer bepaald om de bevoegde instanties te vinden op het vlak van de energieprestatie. De verantwoordelijken van kleine en middelgrote ondernemingen werden aan hun lot overgelaten. Vandaag is die situatie sterk geëvolueerd en is het veel gemakkelijker geworden om stappen te ondernemen op het vlak van het energiebeheer.”

In welke zin is de situatie geëvolueerd?

Xavier Meersseman: “Vooreerst hebben een groot aantal professionelen zoals architecten, verwarmingsinstallateurs, aannemers een vorming gekregen in de energieprestatie van de verschillende technieken en producten. Bij de oprichting van de dienst Energiefacilitator Tertiaire Gebouwen was ik trouwens de enige energieadviseur. Vandaag zijn we met 5 en het aantal aanvragen voor advies is gestegen van 250 naar 1250 aanvragen per jaar. Bovendien werden een groot aantal premies ingevoerd: ze zorgen voor een belangrijke financiële steun aan de renovatie- of uitrustingsprojecten. Al die verschillende elementen maken het voor de KMO's die niet beschikken over een “energieadviseur” binnen hun onderneming mogelijk om de nodige stappen te ondernemen.”

Wat moet een bedrijfsleider doen die zijn energieverbruik wil verminderen?

Xavier Meersseman: “Alvorens te investeren, moet hij zijn verbruik heel goed kennen, door bijvoorbeeld de gas- en elektriciteitsfacturen te analyseren, door abnormaal hoog verbruik van zijn technische installaties op te sporen, enz. Op die manier kan hij evalueren wat het besparingspotentieel van zijn bedrijf is, en welke de prioritaire acties zijn die hij moet ondernemen om de energiebehoeften te verminderen. Wij stellen tools ter beschikking om die evaluatie uit te voeren. In geval van grootschalige renovaties of van een energiefactuur die meer dan 20 000 € per jaar bedraagt, is het evenwel interessant om een auditbureau in te schakelen.

DE DRIE PIJLERS OM UW ENERGIEVERBRUIK TE VERMINDEREN

- ~ het energieverbruik van uw gebouw kennen.
- ~ de energieprestaties van het gebouw en van de uitrustingen verbeteren.
- ~ de bewoners van het gebouw informeren en sensibiliseren.

Het besparingspotentieel varieert naargelang van het gebouw maar ook van het type van activiteiten. Voor kantooractiviteiten mogen we er bijvoorbeeld van uitgaan dat de verlichting een strategische post zal zijn. Voor een garage zal dat de verwarming en het open- en sluitsysteem van de poorten zijn. Voor een wasserij zullen de prestaties van de wasmachines en het waterverbruik bepalende factoren zijn, enz. “

Hoe moet de bedrijfsleider concreet te werk gaan, op welk type van steun kan hij rekenen?

Xavier Meersseman: “Hij kan zich in elk stadium van zijn project richten tot onze Facilitatordienst. Het is belangrijk om stapsgewijs te werk te gaan: wij beschikken over tools, methoden en kunnen allerlei tips geven en aanbevelingen doen. Hoe moet men bijvoorbeeld te werk gaan om zijn verbruik te meten, welke criteria moet men hanteren voor de selectie van een leverancier, van een vakman of van een architect, of van advies op basis van de voorstellen van uitrustingen of werken. Onze adviezen en aanbevelingen zijn neutraal en steeds gericht op een grotere energie-efficiëntie van het gebouw. Onze begeleiding is dus zowel methodologisch als technisch.”

Kan een KMO in aanmerking komen voor een financiële steun als deze besluit om te investeren om haar energieprestatie te verbeteren?

Xavier Meersseman: “Ja, natuurlijk! Er bestaan financiële steunmaatregelen in de vorm van premies voor de studies – zoals een energieaudit – en voor sommige investeringen zoals bijvoorbeeld de installatie of de optimalisatie van een verlichtingssysteem, van de isolatie van wanden of voor elke uitrusting of elk systeem dat betrekking heeft op de verbetering van de energie-efficiëntie. Wij kunnen advies verlenen voor alle procedures betreffende de toegang tot die subsidies. Wij gaan bijvoorbeeld na of een project al dan niet in aanmerking komt voor de toekenningsvoorwaarden van een premie.

4 GOEDE REDENEN OM DE ENERGIEPRESTATIE VAN UW GEBOUW TE VERBETEREN

- ~ **Besparen:** de energieprijzen blijven stijgen. Wie zijn verbruik vermindert, vermindert de vaste kosten van de onderneming.
- ~ **Het imago van de onderneming verbeteren:** een onderneming die maatregelen neemt om energie te besparen en dat kenbaar maakt, toont dat ze begaan is met duurzame ontwikkeling.
- ~ **Het comfort verhogen:** de energie van uw onderneming actief beheren, betekent een verbetering van het comfort, van de productiviteit en van het globale tevredenheidsniveau van de bewoners.
- ~ **Naleven van de regelgeving op het vlak van de Energieprestatie van Gebouwen:** de Europese richtlijn betreffende de energieprestatie van gebouwen werd omgezet in een gewestelijke regelgeving, en is voortaan van toepassing in de 3 Gewesten. Dat betekent dat die een dagelijkse realiteit is geworden voor al de actoren van de bouwsector.

ENERGIEPREMIES 2009: ZORG DAT JE ERBIJ BENT

De Energiepremies 2009 zullen begin 2009 worden aangekondigd. De informatie zal worden verspreid door de pers, op de internetsites van Leefmilieu Brussel en van Sibelga, maar ook door onze Energiefacilitatoren. Contacteer hen om u te helpen om die te verkrijgen.

Bovendien geeft de federale overheid voor sommige investeringen die in aanmerking komen voor een gewestelijke premie, een extra steuntje in de rug in de vorm van een fiscale aftrek."

Wat is uw belangrijkste boodschap aan de bedrijfsleiders van een KMO?

Xavier Meersseman: "U hoeft niet noodzakelijk zwaar te investeren om uw energieverbruik te verminderen. De te ondernemen stappen zijn sterk vereenvoudigd en de investeringen zijn rendabel. We staan tot uw beschikking om u te helpen bij het verminderen van het energieverbruik in uw onderneming. Aarzel niet om ons in te schakelen!"

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stelt gratis de deskundigheid van een ploeg onafhankelijke ingenieurs ter beschikking om een antwoord te geven op al uw vragen inzake energie:

- ~ Voor de industriële en tertiaire sector: de Energiefacilitator voor de Tertiaire Sector: fac.tert@ibgebim.be of 0800 85 775 ;
- ~ Voor de sector van de collectieve huisvesting: de Energiefacilitator voor Collectieve Huisvesting: fac.coll@ibgebim.be of 0800 85 775.
- ~ Voor de hernieuwbare energie: de Energiefacilitator voor Hernieuwbare Energie - Grote Systemen: fac.her@ibgebim.be of 0800 85 775 ;
- ~ Voor de warmtekrachtkoppeling: de Energiefacilitator voor Warmtekrachtkoppeling: fac.cogen@ibgebim.be, 0800 85 775

De Cluster Ecobuild toont zich op Batibouw

- > **PROFESSIONELEN VAN DE BOUWSECTOR**
- >> **ECOCONSTRUCTIE**

Brussel is goed voor 12 miljoen m² kantoren en nagenoeg 500 000 woningen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geeft aan de ecoconstructie de plaats die deze toekomst door de Cluster Ecobuild op te richten.

De Cluster Ecobuild richt zich tot de professionals uit de bouwsector die zich inspannen om duurzaam aan de stad te bouwen. De Cluster werd opgericht door het Brussels Agentschap voor de Onderneming en Leefmilieu Brussel, en is een platform om de ondernemingen te informeren, te begeleiden en te steunen bij de ontwikkeling van gemeenschappelijke projecten: concrete bouwprojecten, onderzoek en ontwikkeling...

Ook u, als Brusselse professioneel actief in de bouwsector, kan de goede praktijken van de ecoconstructie toepassen. Tot die aanpak behoren: de ruwbouw, de afwerking, de productie en verkoop van ecomaterialen en ecologische producten, architecten en ingenieurs, adviesbureaus voor ecobouwen en studiebureaus, R & D centra, universiteiten, informatie- en sensibiliseringsorganismen en -verenigingen. De deelname is gratis. Vraag het kandidaatsdossier aan Paola Duchaine, pad@abe.irisnet.be, 02 422 00 28. Afspraak op Batibouw om meer informatie te verzamelen over de Cluster Ecobuild.

Alle informatie over het Cluster Ecobuild-project:
www.brussels.greentech.be

KORT

< ZORG DAT U HET NIEUWE "BRUSSELS LABEL" VERKRIJGT >

U zoekt een efficiënt commercieel argument? Schrijf uw onderneming dan op vrijwillige basis in voor een nieuwe stap naar maatschappelijk verantwoord ondernemen, en u kunt aanspraak maken op het Brussels label, een gewestelijke erkenning die gebaseerd is op de drie pijlers van duurzame ontwikkeling. Voor de ondernemingen met het label "Ecodynamische onderneming" is de pijler leefmilieu reeds binnen! Bovendien kunt u in aanmerking komen voor een steun bij de rekrutering die verbonden is met een specifiek project.

Een onlangs goedgekeurde ordonnantie biedt aan alle publieke en private organisaties de mogelijkheid om in aanmerking te komen voor het "Brussels Label". Dat is een proces van kwaliteitsverbetering in het kader waarvan de ondernemingen op vrijwillige, systematisch en samenhangende wijze in hun beheer beschouwingen integreren van sociale, milieutechnische en economische orde.

Om de tekst van de ordonnantie te raadplegen:
www.leefmilieubrussel.be > documentatiecentrum > de Brusselse milieuwetgeving
Contact: Gabriel Torres Dias, gto@ibgebim.be, 02 775 78 27

< REACH >

REACH is een Europese verordening die de fabrikanten, importeurs en, in specifieke gevallen, eindgebruikers van chemische stoffen verplicht om die te evalueren en om systematisch de risico's te beheren die ze kunnen inhouden voor de gezondheid en het leefmilieu. De toepassing daarvan veronderstelt in eerste instantie de preregistratie en de registratie zelf.

Om alles te weten te komen over uw verplichtingen, kan u de pagina raadplegen over de chemische stoffen die deel uitmaken van Reach: www.leefmilieubrussel.be > producten > chemische stoffen
Meer info: <http://economie.fgov.be/reach.htm>
Contact: nationale helpdesk: 0800 120.33,
reachinfo@economie.fgov.be

Op de gezondheid van de binnenomgeving!

- > **PROFESSIONELEN VAN DE GEZONDHEID**
- >> **GEZONDHEID EN MILIEU**

Leefmilieu Brussel heeft in november een forum georganiseerd rond het thema van de binnenhuisvervuiling en de gezondheid. De debatten handelden over de tools en diensten die ontwikkeld werden ter ondersteuning van de gezondheidswerkers en de sociale actoren. Voor diegenen die niet aanwezig waren, geven we hierbij een opsomming van de tools die Leefmilieu Brussel te uwer beschikking stelt:

~ De interactieve gids "PEST in huis"

Deze interactieve gids handelt over de verschillende vervuulende stoffen en de gezondheidsproblemen die kunnen voortvloeien uit de blootstelling aan die vervuulende stoffen binnenshuis. Die punten worden vanuit 3 invalshoeken bestudeerd: de gezondheidsproblemen die het gevolg kunnen zijn van een blootstelling aan vervuulende stoffen in een woning, de vragen die aan de patiënt moeten worden gesteld, alsook de analyses die moeten worden gemaakt ten opzichte van die verschillende vervuulende stoffen, en ten slotte, de verschillende mogelijkheden om die vastgestelde problemen te verhelpen.

~ De Brusselse kaart van de actoren in het domein van de binnenhuisvervuiling en de gezondheid

De verschillende Brusselse organisaties die werken rond het thema van de huisvesting en de gezondheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden in kaart gebracht. Op de interactieve kaart vindt u alle belangrijke informatie over de desbetreffende organisaties: rond welke thema's ze werken, welke diensten of tools ze aanbieden, onder welke voorwaarden, enz. De bedoeling daarvan is lokaal een beroep te kunnen doen op die organisaties om problemen op te lossen die verbonden zijn met de huisvesting en de gezondheid op het niveau van de wijk, en om een netwerk van actoren op te richten die partners zijn voor de gezondheidswerkers en de milieudeskundigen.

~ De dynamische gids van de natuurlijke ventilatie

In deze gids vindt u basisinformatie over het waarom en het hoe van de ventilatie, alsook praktische en concrete tips om de ventilatie van een woning te verbeteren. De gids werd opgesteld in een vraag en antwoordvorm die men kan doorlopen voor een welbepaalde woning en die leidt naar praktische tips op maat.

~ De Regionale Cel voor Interventie bij Binnenhuisvervuiling (RCIB)

De RCIB biedt een aanvulling op de medische diagnose voor gezondheidsproblemen die verbonden zijn met blootstelling in een woning. Er moet verplicht een aanvraag van een arts zijn die gebaseerd is op een medisch dossier. De RCIB heeft tot doel de vervuulende stoffen in de woning te identificeren en te kwantificeren en, indien mogelijk, ook de oorsprong daarvan door middel van analyses. Naast de diagnose worden aan de inwoners adviezen verstrekt om de vervuiling maximaal te beperken.

Om die tools te raadplegen: www.leefmilieubrussel.be > professionals > gezondheid en welzijn > tools

Leefmilieu Brussel neemt, voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, deel aan het NEHAP (National Environment and Health Action Plan). Dat heeft als bedoeling een coherent raamwerk te bieden voor de acties van de verschillende institutionele partners die in België bevoegd zijn voor leefmilieu en gezondheid: de federale overheid, de Gewesten en Gemeenschappen. Het NEHAP 2008-2013 zal van januari tot maart 2009 aan een openbaar onderzoek worden onderworpen. Alle info op onze website www.leefmilieubrussel.be

VOCHTIGE LUCHT VERWARMEN KOST VEEL MEER ENERGIE

Een gemiddeld huishouden produceert meer dan 10 liter vocht per dag, dat is zoveel als een emmer water. Er is veel meer energie nodig om vochtige lucht te verwarmen omdat de emmer water ook moet worden verwarmd. Dankzij een doeltreffende ventilatie en verluchting kan het merendeel van het vocht geëlimineerd worden. Zo kan iedereen een grote hoeveelheid energie besparen, zelfs tijdens de winter.

Zet de verwarming uit en open de ramen minstens 2 maal per dag gedurende 15 minuten, en dat, het hele jaar door. Tijdens de winter mag u de ramen niet langer open laten staan dan 15 minuten om te voorkomen dat de muren van de woning al te zeer zouden afkoelen en condensatieproblemen veroorzaken.

KORT

< WERVEN MET ASBEST >

Panelen in asbestcement van het type 'Glasal' als steunmuur tegen een gevel (blauwgroene externe afwerkingslaag)

Ter herinnering, op 1 juli 2008 is de wetgeving inzake asbest gewijzigd in het Brussels Gewest. Die wijziging heeft niet enkel een impact op de werven met asbestverwijdering. Als u een gebouw wil verbouwen of (deels) afbreken, kan de nieuwe wetgeving eveneens belangrijke gevolgen hebben voor u. Als de te renoveren of af te breken oppervlakte meer bedraagt dan 500 m², moet u een aangifte klasse III indienen bij de gemeente (voor gebouwen die dateren van vóór 01/10/1998). Die aangifte moet vergezeld zijn van een inventaris die uitleg

verstrekt over al de toepassingen die asbest bevatten in het desbetreffende gedeelte van het gebouw.

Meer info: www.leefmilieubrussel.be > Documentatiecentrum > Infofiches > Asbest > wetgeving

Om de aanvraagformulieren te downloaden:

Aanvraagformulier

www.leefmilieubrussel.be > Professionals > formulieren > asbest

Contact: Vergunningen: Maité Lebicq, mlb@ibgebim.be,

02 775 75 35, Jean-Luc Peeters, jpe@ibgebim.be, 02 775 75 41.

Inspectie: Emmanuel Hellin, ehe@ibgebim.be, 02 775.75.64

Boerderij Nos Pilifs: een voorbeeldgebouw

- > ONTWERPERS EN BEHEERDERS VAN GEBOUWEN
- >> ENERGIE, VENTILATIE, ECOCONSTRUCTIE

In 2007 heeft de projectoproep “Voorbeeldgebouwen” dat gelanceerd werd door de Minister voor Energie en Leefmilieu, Evelyne Huytebroeck, 41 projecten mogen belonen, die samen 128.000 m² gebouwen vertegenwoordigen, die tegen 2010 zullen worden gerealiseerd dankzij de financiële steun van het Gewest. Terwijl een jaar geleden het concept van passiefgebouw in Brussel nog onbestaan- de was, zullen binnenkort meer dan 15.000 m² passieve woningen opgetrokken worden, maar ook kantoren, scholen, kinderopvangverblijven, alsook een nieuw gebouw voor goederenbehandeling van de vzw “Boerderij Nos Pilifs” in Neder-Over-Heembeek.

Deze beschutte werkplaats slaagt erin om het respect voor het leefmilieu en de sociale integratie te combineren binnen een project van dynamische onderneming. Voor hun team van magazijnbedienden hebben ze gekozen voor een gebouw dat bijzonder performant is op het energetische vlak: dankzij de versterkte isolatie en het ontwerp van de zuidgerichte raamopeningen zou dat gebouw slechts het equivalent van 1000 liter stookolie per jaar voor verwarming mogen verbruiken (10.000 kWh/jaar), voor een oppervlakte van ongeveer 600 m², namelijk 4 à 5 keer minder dan een standaardgebouw dat antwoordt aan de huidige isolatienormen. Die vraag naar verwarming zal trouwens verstrekt worden door een stookketel op hout, die het onderhoudsafval van de aanpalende groene ruimten recupereert. Goed voor een koolstofbalans die bijna nul bedraagt!

Geen klimaatregeling

Voor de behandeling van goederen, waarbij de activiteit van de mensen en de machines die warmte produceren, groot is, bestaat de grootste uitdaging erin om klimaatregeling tijdens de zomer te vermijden omdat die nog meer energie verslindt dan de verwarming! Om die doelstelling te bereiken, heeft het ontwerpteam beslist om in te grijpen op verschillende niveaus. Enerzijds heeft het architecturale ontwerp een grote invloed op de thermische prestaties: dit gebouw ligt deels in de grond en is bedekt met een groot groen dak. De inertie daarvan zorgt voor een aanzienlijk beter comfort tijdens de zomer. En om de warmte van de zon tijdens de zomer te beperken, zal vóór de ramen aan de zuidkant een grote luifel gebouwd worden met planten die in de winter hun bladeren verliezen.

Anderzijds moeten de interne lasten beperkt worden: de verlichting en de andere elektrische toestellen zo ontwerpen dat ze zo performant mogelijk zijn, en slechts weinig warmte produceren. Er zullen aanwezigheidsdetectoren worden voorzien, alsook dimbare elektronische ballasts die bediend worden door sondes die het niveau van natuurlijke verlichting van elke kamer meten. Ten slotte wordt het gebouw, na die preventieve maatregelen, op een natuurlijke wijze gekoeld: een Canadese put zal het mogelijk maken om de hygiënische lucht overdag enkele dagen koeler te maken, en 's nachts wordt het gebouw op een natuurlijke wijze geventileerd door het automatisch openen van ramen en koepels. En de kers op de taart zijn de 80 m² fotovoltaïsche zonnepanelen die 6.800 kWh/jaar zullen produceren.

Maquette van het logistiek gebouw

Nos Pilifs: de site

Economische return van het imago

De ecologische inspanningen zijn niet beperkt tot de energieprestaties: het opvangen van het regenwater op het dak maakt het mogelijk om maandelijks tussen 13 en 18 m³ water te recupereren voor het onderhoud van de inheemse planten die bevorderlijk zijn voor de lokale biodiversiteit.

De verantwoordelijke van La Ferme Nos Pilifs over de return on investment: “in dit stadium van het project denken we dat de meer-kosten die verbonden zijn met de speciale technieken die worden toegepast om de milieudoelstellingen te bereiken zo’n 7 à 10% bedragen. Wij menen dat, in het licht van het bereikte comfort, van de exploitatiebesparingen en van de geringere impact van onze economische activiteit op het leefmilieu, die investering meer dan gerechtvaardigd is. Bovendien komen de vroegere en toekomstige milieuvriendelijke realisaties ons imago ten goede, en zelfs al is de economische return van zo’n imago onrechtstreeks en moeilijk te meten, die is er wel degelijk.”

Contact voor het project Voorbeeldgebouwen: Caroline Jadoul, cjd@ibgebim.be, 02 775 78 83

50 jaar na de Expo: de EPB

- > **SECTOREN VAN DE BOUW EN HET BEHEER VAN GEBOUWEN**
- >> **ENERGIE, VENTILATIE**

In de nasleep van de Wereldexpo '58 worden grote modernistische constructies opgetrokken in Brussel, waaronder de Modelwijk of de Administratieve wijk. 2008, met de vijftigste verjaardag van de Expo '58, is een goede gelegenheid om zich vragen te stellen bij die erfenis: hoe kunnen die constructies nieuw leven worden ingeblazen voor morgen? 2008 is ook het jaar van de EPB (Energieprestatie van Gebouwen) in Brussel. Onmogelijke opdracht of buitenkans?

Om antwoord te geven op die vraag nemen we één van de meest veeleisende gevallen: een geheel van woningen waarvan de gevels, het dak en de technische installaties gerenoveerd moeten worden. Concreet vraagt de

EPB dat een zeker isolatieniveau van het thermische omhulsel wordt nageleefd, en dat energiebesparende elementen worden geïnstalleerd op de technische installaties.

Het thermische omhulsel

Voor het thermische omhulsel moet elk van de gevels de isolatiewaarden naleven (maximale U-waarden en minimale R-waarden). De isolatie gaat samen met de ventilatie. Paradoxaal? Neen, noodzakelijk. Voor een goede isolatie moet het gebouw luchtdicht zijn. Vroeger was er juist ventilatie door de gebreken van die luchtdichtheid. Vandaag wordt een gecontroleerd ventilatiesysteem voorzien: het debiet is optimaal voor de luchtverversing met een minimaal warmteverlies.

De technische installaties

Over de technische installaties moet u weten dat:

- ~ een brander met een moduleerbaar vermogen het rendement van de ketel verbetert;
- ~ de isolatie van de buizen voorkomt dat de kelders en de technische kokers nutteloos worden verwarmd;
- ~ de verdeling en de installatie van een timer het mogelijk maakt om de warmteproductie zo nauwkeurig mogelijk te regelen naargelang van de behoeften van de bewoner, zonder verspilling;
- ~ de plaatsing van tellers noodzakelijk is voor een goede energieboekhouding;
- ~ het boven een bepaald debiet van verse ventilatielucht interessant is om de warmte van de lucht die uit het gebouw wordt getrokken te recupereren en die over te brengen naar de verse lucht.

De EPB-eisen zijn maatregelen van het gezonde verstand. Ze maken het namelijk mogelijk om gebouwen van gisteren aan te passen aan de huidige realiteit, en om te antwoorden op de uitdagingen van morgen.

Meer info : raadpleeg onze website over de EPB:

www.leefmilieubrussel.be > energie > Energieprestatie van gebouwen (EPB)

De EPB-adviseur

- > **OPDRACHTGEVERS**
- >> **ENERGIE**

De nieuwe regelgeving inzake EPB (Energieprestatie van Gebouwen) is van toepassing op bouw- en renovatiewerken die onderhevig zijn aan bouw- of milieuvergunningen. De nieuwe wetgeving verplicht de opdrachtgever om een EPB-adviseur aan te stellen voor elke nieuwe constructie of zware renovatie. De belangrijkste taken van de EPB-adviseur zijn:

- ~ het vaststellen en beoordelen van de getroffen voorzieningen met het oog op de naleving van de EPB-eisen, vermeld in het EPB-voorstel;
- ~ het berekenen van de EPB-eisen en het vaststellen of de verkregen resultaten voldoen aan de vereiste niveaus;
- ~ het informeren van de opdrachtgever en de architect indien in de loop van de werken zou blijken dat het project afwijkt van de nieuwe niveaus;
- ~ het berekenen van de uiteindelijke EPB-eisen, m.a.w. diegene van het gebouw zoals het is gebouwd of gerenoveerd.

De EPB-adviseur speelt bijgevolg een fundamentele rol in het energiebesparingsproces. De EPB-adviseur is een architect of een ingenieur (burgerlijk of industrieel) die een erkenning van EPB-adviseur bezit, die wordt uitgereikt door Leefmilieu Brussel. Onder de 450 architecten en ingenieurs die nu zijn opgeleid, zijn meer dan 60 EPB-adviseurs erkend en worden meer dan 30 aanvragen onderzocht. Als overgangsmaatregel (tot 2 juli 2010) mogen de niet erkende architecten of ingenieurs (burgerlijk of industrieel) de taak van EPB-adviseur uitvoeren.

De lijst van de ondernemingen (en van de natuurlijke personen) die erkend zijn als EPB-adviseur kan u raadplegen op onze website www.leefmilieubrussel.be door het volgende traject te volgen:

- > Professionelen > Startpagina > De erkende en geregistreerde ondernemingen
- Natuurlijke personen en rechtspersonen

VOOR DE ARCHITECTEN EN INGENIEURS

Voor de architecten en ingenieurs: u wil EPB-adviseur worden? Om alles te weten te komen over de erkenningsvoorwaarden en de details over het in te vullen dossier voor de erkenningsaanvraag, kan u onze website raadplegen op www.leefmilieubrussel.be > Professionelen > energie > energieprestatie gebouwen (EPB) > Wat kan ik doen? of ons contacteren: Mevr Christine Van Hende, cvh@ibgebim.be

Vormingen Duurzame Kantines: “Een duurzame keuken vraagt geen grote investeringen”

> KANTINEBEHEERDERS
>> VOEDING

In een geconcentreerde en vrolijke ambiance hebben de keukenchefs, aankoopverantwoordelijken, kwaliteitsverantwoordelijken en personeel van allerlei collectiviteiten elkaar afspraak gegeven in de keuken van het Europees Parlement: ze waren daar aanwezig om nieuwe, creatieve recepten uit te proberen, die beantwoorden aan de criteria van duurzaamheid. En daarna volgde de obligate degustatie: heerlijk!

Dinsdag 21 oktober vond één van de vormingen plaats van de actie Duurzame Kantines van Leefmilieu Brussel, die erin bestaat de deelnemers te helpen om duurzame voeding te verwerken in hun kantines. Ze hebben allemaal een gemeenschappelijk streefpunt: het behoud van onze natuurlijke hulpbronnen, gezondheid en smaak.

“Alle collectieve keukens kunnen toegang krijgen tot een duurzame kantine”, verklaart Paul Peigne, uitvoerend hoofd van de keuken van het Europees Parlement. “De veranderingen vragen geen grote investeringen, zoals men zou denken. Er moeten meer biologische producten, producten in hun ruwe toestand, lokale en seizoensgebonden producten worden gekocht. Ook moet het beroep van kok gehetwaardigd worden: het aandeel van voorgesneden groenten, van kant-en-klare fondus voor sauzen, van vriesdroogproducten enz. moet steeds kleiner worden. Ik heb ook geleerd om mijn menu's anders te plannen op basis van hetgeen aanwezig is in het biologische en seizoensgebonden aanbod.”

Herontdekking van de smaak

“De duurzame kantine impliceert een andere benadering van aankoop en voorbereiding van de producten en een herontdekking van de smaak”, preciseert Philippe Renard, de adviseur van BioForum. “Ik stel aan de deelnemers streek- en seizoensgebonden producten voor, nieuwe recepten, nieuwe kookwijzen met minder vet en meer smaak, maar ook enkele weetjes om tijd te winnen. De criteria? De gezondheid, de smaak en uiteraard ook het leefmilieu.”

Amar Ech-Chaoune, van Belgocontrol, getuigt: “Wij koken met 90% verse producten, trachten de schotels te variëren en kopen deels biologische producten. De rijkdom van deze vorming: het is een echt netwerk van uitwisselingen van trucjes en tips om een kantine te beheren met respect voor het leefmilieu. Iedereen brengt zijn ideeën en informatie mee. Bovendien verlopen die ontmoetingen en praktische oefeningen in een uitstekende ambiance”.

Wij proeven de zalmflan, de mousselinesaus zonder boter, de curry van bloemkool en de bouillabaisse met platte peterselie. Daarna volgen de fileetjes van witvis gebakken in de oven, in een chapelure van droge vruchten met een «légumonaise» saus met fijne kruiden. Een streling

De deelnemers: Axus sa, Huis van de Arbeid vzw, Maison du Travail asbl, Europees Parlement, Pfizer nv, Hotel Radisson SAS, RIZIV – INAMI, Belgocontrol, Les cuisines bruxelloises, Restobru.

voor de tong! Maar we moeten vertrekken... Jammer want we missen de escalope van gegratineerd gevogelte en gepelde tomaten-ham-mozzarella, de rundscarbonnade met peperkoek en mosterd, en helaas ook de desserts: een crumble van appels en peren met kaneel, de crème non brûlée met speculoos, de zwarte chocolademousse die alleen met het wit van de eieren werd bereid, en ten slotte de pan met verse seizoensvruchten en droge vruchten en geraspte kokos.

Voor iedereen

De vzw BioForum begeleidt dit project en helpt alle geïnteresseerden. In juni 2008 zijn vier reeksen van vormingen van start gegaan, waarbij elke reeks zich richt tot verschillende sectoren: administratie en ondernemingen, scholen, kinderdagverblijven, en ziekenhuizen en rusthuizen. De methode is soepel, progressief en gericht naar elk type van keuken: interne keukens, externe keukens, en van verschillende groottes. Voor 2009 zijn reeds nieuwe vormingsgroepen geprogrammeerd, waarvoor u nu reeds kan inschrijven. Praat er dus over met uw kantinebeheerder!

Om in te schrijven voor de vormingen en voor alle info: BioForum, 081 61 46 55, Mélanie Demonceau, melanie.demonceau@bioforum.be, Michel Boulanger, michel.boulanger@bioforum.be. Al de tools van de actie kunnen binnenkort worden geraadpleegd op onze website: www.leefmilieubrussel.be

< PFOS EN ARSENICUM >

U gebruikt PFOS (perfluor octaan sulfonaat) en samenstellingen van arsenicum en hout dat daarmee werd behandeld? U weet dat het beter is om die niet te gebruiken, vooral wanneer veiligere vervangingsoplossingen bestaan. Toch komen sommige producten, zoals het brandwerend schuim, dat op de markt werd gebracht vóór 27 december 2006, in aanmerking voor een afwijking tot 2011. De conditio sine qua non betreffende de PFOS: aan Leefmilieu Brussel vóór 21 oktober 2008 de informatie hebben meegedeeld die nodig is voor het houden van de inventaris van de procedés die onderworpen zijn aan een afwijking, van de gebruikte en weggegooiden hoeveelheden PFOS en van de bestaande voorraden van brandwerend schuim dat PFOS bevat. En dat overeenkomstig twee besluiten van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, die onlangs in werking zijn getreden, in toepassing van de Europese richtlijnen.

Om alles te weten over uw wettelijke verplichtingen als onderneming die gebruik maakt van PFOS of arsenicum, kan u onze website raadplegen: www.leefmilieubrussel.be >professionelen> producten > pfos en arsenicum
Contact: Sophie Vansever: sva@ibgebim.be, 02 775 75 81

< MILIEUVERGUNNING: NIEUWS OVER DE VERLENGINGEN >

U bent een "IPPC" onderneming, uw milieuvergunning van klasse 1A of 1B vervalt binnenkort, en u wil een verlenging daarvan aanvragen. Weet dan dat voortaan in bepaalde gevallen een openbaar onderzoek moet worden gevoerd overeenkomstig een ordonnantie die een Europese richtlijn omzet betreffende de inspraak van het publiek in de opstelling van plannen en programma's betreffende het leefmilieu. Wanneer de overheid die de milieuvergunning aflevert, van plan is om nieuwe exploitatievoorwaarden op te leggen omwille van een vervuiling die werd veroorzaakt in het kader van de activiteiten van een industriële onderneming, moet in de praktijk een openbaar onderzoek worden gevoerd bij de aanvraag tot verlenging van de milieuvergunning.

U kunt de tekst van de ordonnantie raadplegen door die te downloaden op onze website, www.leefmilieubrussel.be > documentatiecentrum > de Brusselse milieuwetgeving
Contact: Sylvie Vanschepdael, svs@ibgebim.be, 02 775 75 30

NIEUWE WETGEVING

Thema	Juridische aard	Status	Inhoud
EPB (Energieprestatie van Gebouwen)	Ministerieel besluit	van 24/07/2008 verschenen in het Belgisch Staatsblad op 5/09/2008	- tot vaststelling van de energetische hypothesen te gebruiken bij het uitvoeren van de haalbaarheidsstudies
EPB (Energieprestatie van Gebouwen)	Ministerieel besluit	van 24/07/2008 verschenen in het Belgisch Staatsblad op 5/09/2008	- tot vaststelling van de regels voor berekening van de transmissieverliezen
Energie	Ordonnantie	van 4/09/08 verschenen in het Belgisch Staatsblad van 16/09/08	tot wijziging van de ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
Energie	Ministerieel besluit	van 16/09/08 verschenen in het Belgisch Staatsblad van 22/09/08	houdende de bepaling van de rendementsreferentiewaarden voor de gescheiden productie van warmte en elektriciteit bedoeld in bijlage III, deel 3, b), van het besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 6 mei 2004 betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling
Milieuvergunning	Besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	van 4/09/08 verschenen in het Belgisch Staatsblad van 23/09/08	tot vaststelling van de lijst met inrichtingen van openbaar nut waarvoor de milieuattesten en -vergunningen door het Brussels Instituut voor Milieubeheer worden afgeleverd
Brussels Label Ondernemingen	Ordonnantie	van 4/09/08 verschenen in het Belgisch Staatsblad van 30/09/08	om het maatschappelijk verantwoord ondernemen in de Brusselse ondernemingen te promoten
Geluidshinder	Bericht van openbaar onderzoek	verschenen in het Belgisch Staatsblad van 06/10/08	Ontwerp van het 2e plan van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor de preventie en de bestrijding van geluidshinder in een stedelijke omgeving
Afvalstoffen	Bericht van openbaar onderzoek	verschenen in het Belgisch Staatsblad van 06/10/08	Ontwerp van het 4e plan van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de preventie en het beheer van afvalstoffen
Klimaat	Toewijzingsplan	verschenen in het Belgisch Staatsblad van 16/10/2008	Toewijzingsplan 2008-2012 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Leefmilieu Brussel News is een driemaandelijks uitgave van Leefmilieu Brussel voor professionals.

Coördinatie:
Frédérique Bouras

Layout :
Wim Didelez en
Laurence Jacmin

Leescomité:
Xavier Van Roy,
Louis Grippa, Rik De Laet,
Grégoire Clerfayt

Verantwoordelijke uitgevers:
J.P. Hannequart &
E. Schamp - Gulledele, 100
1200 Brussel

Fotokrediet :
Isabelle Blockmans,
Wim Didelez,
Nathalie Nizette
Leefmilieu Brussel

GEDRUKT MET PLANTAARDIGE
INKT OP GERECYCLEERD PAPIER

